

## מיטב # 1

### א. עיון במקראות - מבט ראשוני של פשט

עיינו בפרשיות השונות של נזקי ממון בתורה בשמות כא-כב - השוו את התשלומין המתוארים בפרשיות השונות. מומלץ לעיין בפרשני התורה

- איזו מילה חוזרת בפרשיות השונות? מה פירושה?
- מילה שמופיעה רק בחלק מהן - לחשוב מדוע רק שם?
- העיסוק במעמד השור המת בבור ושור - למי יהיה המת?
- 'שור תחת השור - היכן עוד יש דין של 'X תחת Y'? מה המשמעות שלו שם? עיינו גם ויקרא כד, יח [רמב"ם חובל ומזיק א: ג]
- 'מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם' - שדהו וכרמו של מי?
- עמדו על ההיגיון הפנימי של שיטות התשלום המתוארות בפרשיות השונות.
- האם תשלום הנזק נועד לכסות על ההפסד של הניזק? האם יש מטרה אחרת?
- להרחבה למטיבי לכת - פרשנים מומלצים בדף המקורות - רש"י משקף את המדרש של תושבע"פ; רשב"ם ונצי"ב מייצגים קיראה של פשט המקרא.

### ב. מיטב במקורות התנאים

- משנה בבא קמא א: א-ג
- משנה גיטין ה: א
- מכילתא דרבי ישמעאל מסכת נזיקין פרשה יד - ראו את חילופי הנוסח
- מכילתא דרשב"י שמות כב: ד [מהדורת אליאס עמ' 358]
- משנה בבא קמא ו: א
- מי שמסיים - מוזמן לצלול לסוגיית בבא קמא ו,ב

## מקראות - תשלומי נזיקין

### שמות כא-כב

(לג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֹרְאֵי־יִכְרֶה אִישׁ בָּרֶ וְלֹא יִכְסֹּוּ וְנִפְלֵ־שָׁמָּה שׂוֹר אֹרְחָמוֹ:  
(לד) בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף לְבַעְלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לוֹ:

(לה) וְכִי־יִגַּף שׂוֹר־אִישׁ אֶת־שׂוֹר רֵעֵהוּ וַמָּכְרוּ אֶת־הַשׂוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יִחְצוּ:  
(לו) אֹרְחָמוֹ כִּי שׂוֹר נִגַּח הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשָׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעַלָּיו שְׁלֹשָׁם שׂוֹר תַּחַת הַשׂוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לוֹ:

(ד) כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה אוֹ־לְרֵם וְשָׁלַח אֶת־בְּעִירָהּ וּבְעַר בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם:

(ה) כִּי־תֵצֵא אִשׁ וּמִצָּהָה קִצִּים וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשְּׂדֵה שְׁלֹשָׁם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה:

### ויקרא כ"ד

(ז) וְאִישׁ כִּי יִבֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת:

(יח) וּמִכָּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:

(יט) וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בְּנֵי יַעֲשֶׂה לוֹ:

(כ) שֹׁבֵר תַּחַת שֹׁבֵר עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי יִתֵּן בּוֹ:

## פרשנים מומלצים

### רש"י שמות כ"א:ל"ד

כסף ישיב לבעליו – לשון ישיב, לרבות שוה כסף ואפילו סובין. והמת יהיה לו – **לניזק**. ושמין את הנבלה ונוטלה בדמים, ומשלים לו המזיק עליה תשלומי נזקו.

### רש"י שמות כ"א

(לה) ומכרו את השור החי וגו' – **בשויין הכתוב מדבר**: שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים, בין שהנבלה שוה הרבה, בין שהוא שוה מעט. כשנוטל זה חצי החי וחצי המת, וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי הנזק שהזיקה המיתה. למדנו שהתם משלם חצי נזק, שמן השויין אתה למד לשאינן שויין, שדין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שויין בדמיהם כשהן חיינן אמר הכתוב: וחצו את שניהם? אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כשהנבלה שוה לימכר לגוים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואיפשר שאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר? או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מכדי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שויין יותר מכל דמי שור הניזק, ואם אמרת כן, הרי תם חמור ממועד. על כרחיך לא דבר הכתוב אלא בשויין...

(לו) שלם ישלם שור – נזק שלם.

והמת יהיה לו – **לניזק**, ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו.

### רש"י שמות כ"ב:ד'

מיטב שדהו ישלם – **שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו**. אם היה נזקו סלע, יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו. לימדך הכתוב: שהניזקין שמין להם בעדית.

### רשב"ם שמות כ"א:ל"ד

והמת יהיה לו – **לפי הפשט: כיון שמשלם כל דמיו, בדין הוא שהמת יהיה למזיק**. אבל חכמים פירשו (מכילתא שמות כ"א:ל"ד, בבלי ב"ק י'): **לניזק**, כי פחת דנבילה דניזק הוא.

### רשב"ם שמות כ"ב:ד'

מיטב שדהו וגו' – מעידית שבנכסיו ישלם לו קרקע או שוה כסף, כך פירשו רבותינו (בבלי ב"ק ו'). **ולפי פשוטו משמע: לפי מיטב שדהו וכרמו של זה הניזק ישלם – כי שמא מן מיטב אכלו בהמותיו של מזיק**.

### נצי"ב שמות כ"א:ל"ד

(לד) כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו – **שטחיות הלשון משמע דהמת יהיה לבעל הבור, אבל קבלת חז"ל צרופה גם בלשון המקרא**, ד"כסף ישיב" אינו מדויק, והכי מיבעי 'ישלם כסף לבעליו'. אלא הכי פירושו, היאך יהיו אופני התשלומין, "כסף" – מה שנצרך ליתן כסף, "ישיב לבעליו" – יגיע לידו דוקא, ולא סגי במה שמניח לפניו, ואם נאבד קודם שהגיע ליד הניזק צריך לשלם כסף אחר. אבל "והמת" – הנבילה עצמה "יהיה לו" – אין צריך להגיע לידו אלא ממילא היא שלו. רמב"ם חובל ומזיק א'ג'  
(ג) זה שנאמר בתורה "כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו" (ויקרא כ"ד:כ'), אינו לחבול בזה כמה שחבל בחבירו, אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כמו שעשה, לפיכך משלם נזקו. והרי הוא אומר "ולא תקחו כופר לנפש רוצח" (במדבר ל"ה:ל"א), לרוצח בלבד הוא שאין כופר, אבל לחסרון איברים או לחבלות יש כופר:

## מיטב במקורות התנאים

משנה בבא קמא א, א-ג

- (א) ... הצד השונה שבהן, שדרךן להזיק ושמירתן עליה, וכשהזיק, חב המזיק, **משלם תשלומי נזק במיטב הארץ**.  
 (ב) [ב] כל שחבתי בשמירתו, הכשרתי את נזקו... וכשהזיק, חב המזיק, **משלם תשלומי נזק במיטב הארץ**.  
 (ג) [ג] **שום כסף**, בשונה כסף, בפני בית דין, ועל פי עדים בני חרים בני ברית; והנשים בכלל הנזק.

משנה גיטין ה: א

- [א] **הנזקין שמין להן בעדית**,  
 ובעלי החוב בפנינונית, וכתבת אשה בזבורית.  
 רבי מאיר אומר: אף כתבת אשה בפנינונית.

## מכילתא דרבי ישמעאל שמות שמות כ"ב:ד' - דפוס ראשון

מיטב שדהו ומיטב כרמו –  
 מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל.  
 רבי עקיבא אומר: לא בא הכתוב ללמדך אלא ששמין נזקין בעדית, קל וחומר להקדש.

## מהדורת הורביץ

מיטב שדהו ומיטב כרמו. מיטב שדהו של מוֹיֵק ומיטב כרמו של ניוֹק.  
 דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב ללמדך אלא ששמין נוקין בעדית.  
 קל וחומר להקדש.

ולא אחר וכו' ועיי' ב"ק פ"ו מ"ג. 17 של מוֹיֵק. צ"ל של  
 ניוֹק, א"צ, ועיי' ב"ק ו: גט. גיטין מח: אבל בירושלמי  
 גיטין מו ע"ג שיטתן הפוכה: 19 ק"ו לרזקדש. באומר

כ"י אוקספורד	כ"י מינכן	כ"י וטיקן	דפוס ראשון	בבלי בבא קמא ו:	בבלי ז. - רב אשי תני בהדיא	ירושלמי גיטין ה: א
מיטב שדהו ומיטב כרמו של <b>מזיק</b> דברי ר' ישמעאל	מיטב שדהו ומיטב כרמו של <b>מזיק</b> דברי ר' ישמעאל	מיטב שדהו ומיטב כרמו של <b>מזיק</b> דברי ר' ישמעאל	מיטב שדהו של <b>מזיק</b> . ומיטב כרמו של <b>ניזק</b> דברי ר' ישמעאל	מיטב שדהו של <b>ניזק</b> ומיטב כרמו של <b>ניזק</b> דברי רבי ישמעאל.	מיטב שדהו של <b>ניזק</b> ומיטב כרמו של <b>ניזק</b> דברי רבי ישמעאל	מיטב שדהו ומיטב כרמו. של <b>מזיק</b> . דברי רבי ישמעאל.
ר' עקיב' או' בא הלמדך ששמין נזקי' בעדית קל וחומר כשגדיש	ר' עקיבא אומ' בא הכת' ללמדך ששמין נזקי' בעדית קל וחומר כשגדיש	ר' עקי' או' בא הכת' ללמדך ששמין נזקין בעידית קל וח' כשגדיש	ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב ללמדך אלא ששמין נזקין בעדית קל וחומר להקדש.	ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב ללמדך מן העידית וק"ו להקדש.	ר"ע אומר במיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק	רבי עקיבא אומר. מיטב שדהו ומיטב כרמו של <b>ניזק</b> .

מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם — מלמד שאין שמין לו אלא מן  
העידית. יכול אם הויקה בזיבורית יהו שמין לו מן העידית תל' לומ'  
5 שדה. שדה אמורה למעלה מיטב שדהו וג'

מלמד שאין שמין לו אלא מן העידית. ואין לי אלא <<זה>><sup>1</sup> בלבד מג' לכל  
המשלם קנס שאין שמין לו אלא מן העידית תל' לומ' מיטב שדהו  
וג'. זה בינין אב לכל המשלם קנס שאין <שמין> לו  
אלא מן העידית. מיטב שדהו וג' — מלמד שאין שמין

### משנה בבא קמא ו: א

כיצד משלמת מה שהזיקה, שמין בית סאה באותה שדה, פמה היטה יפה וכמה היא יפה. רבי שמעון אומר,  
אקלה פרות גמורים משלמת פרות גמורים. אם סאה סאה, אם סאתים סאתים.